

Dezvoltarea economică și social-politică a teritoriului viitoarelor țări române se înscrie în evoluția generală a Peninsulei Balcanice și Europei răsăritene. Secolele XI—XII aduc instaurarea definitivă a instituțiilor feudale în Bizanț, consolidarea domeniilor, accentuarea procesului de aservire a obștiilor.

Marii feudali bizantini, laici și clerici, stăpînesc viața politică a imperiului; ei își încasează renta în muncă, în natură și în bani, cu predominarea netă a ultimei forme în secolul XIII¹. În Bulgaria veacului XI, sub stăpînirea bizantină, era cunoscută îndeosebi renta feudală în muncă, dar nu lipsea și aceea în bani², care se extinde mai ales în perioada următoare, în secolele XIII—XV³.

Cercetările istoricilor sovietici au arătat, de asemenea, geneza relațiilor feudale între secolele IX și XII în Rusia chieviaană. Ele au evidențiat totodată caracterul vechiului oraș rusesc, centru meșteșugăresc, comercial și politic⁴.

O trăsătură a dezvoltării feudalismului în Bizanț a fost continuitatea orașelor cu o producție destinată pieții.

Ateliere numeroase și vestite se aflau la Constantinopol; de aici se trimeau stoffe de purpură, mătăsuri, bijuterii, fildeșuri, bronzuri, emailuri, icoane, « tot ceea ce evul mediu cunoștea ca lux și ca rafinament »; la Salonic se lucrau mai ales obiecte de aramă, fier, cositor și sticlărie; la Teba și în Peloponez, la Sparta (Mistra), funcționau țesătorii renumite, mătăsurile tebane fiind asemuite, pentru finețea lor, pînzelor de păianjen. Comerț cu articole meșteșugărești, în schimbul materiilor prime și al alimentelor, făceau și Dirrachium, Corcyra (Corfu), Demetrias, Abylos, Adrianopolis, Selymbria. Orașele au constituit un element caracteristic al dezvoltării relațiilor feudale în Bizanț și au avut un rol esențial în schimbul de mărfuri⁵: mărturie stau legăturile comerciale ale Bizanțului, din care vom reține numai pe acelea privind aria sud-est europeană.

Cu Bulgaria ele apar încă în tratatul din 716 și au fost înnoite periodic⁶, pînă sub țarul Petru (927—969); bulgarii aduceau la Constantinopol ceară,

¹ G. Ostrogorski, *Pour l'histoire de la féodalité byzantine*, Bruxelles, 1954, p. 118—119 și 356—368; același, *Histoire de l'état byzantin*, Paris, 1956, p. 281—282, 344—347, 354—355.

² G. G. Litavrin, *България и Византия*, Moscova, 1960 și recenzie semnată de G. h. Cronț în « Studii », XIV, 1961, 6, p. 1575—1577; *История на България*, I, Sofia, 1954, p. 184, cf. și p. 146.

³ D. Anghelov, *Despre unele probleme ale istoriei social-economice a Bizanțului*, în *Analele Romîno-Sovietice. Istorie*. (mai departe A.R.S.I.), nr. 3/1960, p. 82—96 (în special 94—95).

⁴ V. V. Mavrodinov, *Istoriografia sovietică despre orînduirea social-economică din Rusia Kieviană*, în « Probleme de istorie » nr. 3/1962, p. 179—220 și B. A. Ribakov, *Scurtă privire asupra fenomenelor generale din istoria rusă din secolul al IX-lea — jumătatea secolului al XIII-lea*, în « A.R.S.I. » 1962, nr. 4, p. 46—56.

⁵ Este și concluzia comună a studiilor întreprinse de bizantinisti sovietici, deși pentru căile de dezvoltare ale orașelor bizantine pînă în secolul X, autorii au păreri diferite: Z. V. Udaltova, A. P. Kajdan, *Unele probleme nerezolvate din istoria social-economică a Bizanțului*, în « ARSI » nr. 1/1959, p. 112—114; M. I. Siuzimov, *Unele probleme ale istoriei Bizanțului*, *ibidem*, Nr. 3/1959, p. 115; D. Anghelov, *Despre unele probleme ale istoriei social-economice a Bizanțului*, *ibidem*, Nr. 3/1960, p. 92—93; M. I. Siuzimov, *În jurul problemei particularităților genezei și dezvoltării feudalismului în Bizanț*, *ibidem*, nr. 4/1961, p. 69; *Studiarea problemelor fundamentale din istoria social-economică a Bizanțului în bizantinologia sovietică din ultimii ani (Rezultatele discuției)*, *ibidem*, nr. 1/1962, p. 113—116; M. V. Levcenko, *Byzance, des origines à 1453*, Payot, Paris 1949, p. 165.

⁶ Exceptînd, firește, perioadele de război.